АГРАРЛЫҚ НАРЫҚ ПРОБЛЕМАЛАРЫ

ПРОБЛЕМЫ АГРОРЫНКА

МЕТОДОЛОГИЯ · АНАЛИЗ · ПРОГНОЗЫ · РЕКОМЕНДАЦИИ

№4 октябрь-декабрь

2013

Аграрлық нарық проблемалары

ТЕОРЕТИҚАЛЫҚ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

1994 ж. қазан айында негізделген

Құрылтайшы - Қазақ АӨК-нің экономикасы және ауылдық аумақтарды дамыту ҒЗИ

Бас редактор
Ғ.Ә. ҚАЛИЕВ

Бас редактордың орынбасары
А.Б. МОЛДАШЕВ

Редакциялық-баспалау кеңесі
Ғ.Ү. ӘКІМБЕКОВА, Ш.Ү. ӘКІМБЕКОВА, В.В. ГРИГОРУК, Д.С. ЖАЙЫЛОВ (Қырғызстан), С.Т. ЖҰМАШЕВА, З.М. ИЛЬИНА (Беларусь), Г.А. НИКИТИНА, П.М. ПЕРШУКЕВИЧ (Россия), А.И. САБИРОВА, П.Т. САБЛУК (Украина), А.С. САЙГАНОВ (Беларусь), С.В. САЛАХОВ (Азербайджан), М.И. СИГАРЕВ, Ж.С. СҮНДЕТОВ, И.Г. УШАЧЕВ (Россия)

МАЗМҰНЫ

Аграрлық саясат: іс жүзіне асыру механизмі

В.В. Григорук
Фермерлердің климат өзгеруіне және экстремалдық ауа райы жағдайына технологиялық бейімделу мүмкіндіктері 5

А.И. Павлов
Қала маңындағы аймақ ауылдық аумақтардың бір түрі ретінде 16

O.V. Mishulina, N.S. Gorelova
Conceptual approaches to the assessment of the competitiveness of the agricultural organizations 22

M. Kenzhebolatova
Features of innovation in the agrarian sector ……………………………….. 27

А.Қ. Өтешова
Отандық өнімдердің бәсекеге қабілеттілігінің артуы – бизнес өкілдерінің экономикасының дамуы ……………………………………….. 30

Karbetova Zatira, Karbetova Sholpan
A role of innovation and investments in the agricultural production of Kazakhstan.. 36

Ж.К. Мизамбекова
Ауыл шаруашылығы туар өндірушілерінің инвестициялық белсенділігін реттеуге бағытталған экономикалық механизмдерінің жүйесі 39

А.С. Нарынбаева
Қр АӨК-де ақпараттық технологияларды пайдалану (Павлодар облысы материалдарында) 43

Ж. Сүйеубаев, Т. Қасқаев, Ж. Шарақымбаев
Ауыл шаруашылығы жалпы өнімдерін өндірудегі шаруашылық санаттарының үлесі және рентабелділігі (Оңтүстік өңір мысалында).. 49

Шаруашылық жүргізудің экономикалық механизмі

Ш.Гайсина
АҚШ шағын фермерлік қожалықтары ……………………………….............. 54

О.Е. Данилевская-Жугунисова
Аграрлық кәсіпорынның қаржылық стратегиясы 61

Азық-түлік өнімдері рыногы

К.К. Абуов, А.К. Шаймерденова
Ақмола облысында тұрақты астық өндірісін талдау................................ 64

Г.М. Аубакиров
Қазақстан ет-сүт саласын дамыту 69

З.С. Батыршаева
Қазақстан Республикасындағы майлы дақылдар өндірісінің жағдайы және дамыту болашағы 75

Н.С. Эсенбаев
Қырғызстан мақта кешенінің бәсекеге қабілеттілігі және тиімділігі 87

АЛМАТЫ қазан – желтоқсан / 2013

Редакция:
И.С. ТАИПОВА,
А.А. КОЗЛОВА,
Ж.Ш. ШАРАҚЫМБАЕВ

Теру: ***Л.Д. ФЕДЧЕНКО***
Компьютерлік верстка:
Ж.С. ДОСУМОВА

Жаппай ақпараттандыру құралдарын тіркеу туралы Куәлік №1327, 24 мамыр 1994 ж.

Халықаралық тіркеу номері ISSN 1817 – 728X

Журнал Қазақстан Республикасы білім және ғылым саласындағы бақылау Комитетінің басылымдары Тізіміне қосылған

Қайта баспалау кезінде редакцияның жазбаша келісімі, сондай-ақ цитат алу кезінде «Аграрлық нарық проблемалары» журналына бағыттама беру міндетті.

Редакция жарияланған мақалаларды басқа басылымдарда, соның ішінде электронды мәліметтер базасында да пайдалану құқығына ие.

Редакцияның және редакторлық кеңес мүшелерінің пікірлері жарияланым авторларының көзқарастарымен сәйкес келмеуі мүмкін.

Ауылдың әлеуметтік проблемалары

А.А. Нұрғалиева, Е.А. Нұрғалиев
Ауыл мен селоның инфрақұрылымын инновациялық жағдайда дамыту... **93**

Сөз жас ғалымдарға

Г. Куянбаева
АӨК-дегі шаруашылық субъектерді басқару жүйесін дамыту **97**
А.М. Ешмырзаева
Қазақстан экономикасындағы тәуекелдерді төмендету факторлары... **100**
К.Ж. Демеуова
Қазақстан АӨК кәсіпорындарының инвестициялық қызметі **102**
О. Саутбекова
Қазақстан Республикасындағы мал шаруашылығының тиімділік резервтері **106**
Т.А. Асанова
Ет өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін маркетингтік басқару **111**
Э.А. Калияскарова
Шығыс Қазақстан облысындағы ет және ет өнімдер нарығын талдау.. **115**

Проблемы агрорынка

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И НАУЧНО–ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

Основан в октябре 1994 г.

Учредитель - Казахский НИИ экономики АПК и развития сельских территорий

Главный редактор
Г.А. КАЛИЕВ

Заместитель главного редактора
А.Б. МОЛДАШЕВ

Редакционно-издательский совет:
Г.У. АКИМБЕКОВА, Ш.У. АКИМБЕКОВА, В.В. ГРИГОРУК, Д.С. ДЖАИЛОВ (Кыргызстан), С.Т. ЖУМАШЕВА, З.М. ИЛЬИНА (Беларусь), Г.А. НИКИТИНА, П.М. ПЕРШУКЕВИЧ (Россия), А.И. САБИРОВА, П.Т. САБЛУК (Украина), А.С. САЙГАНОВ (Беларусь), С.В. САЛАХОВ (Азербайджан), М.И. СИГАРЕВ, Ж.С. СУНДЕТОВ, И.Г. УШАЧЕВ (Россия)

СОДЕРЖАНИЕ

Аграрная политика: механизм реализации

В.В. Григорук
Технологические возможности адаптации фермеров к изменениям климата и экстремальным погодным условиям 5
А.И. Павлов
Пригородная зона как разновидность сельских территорий ………….. 16
O.V. Mishulina, N.S. Gorelova
Conceptual approaches to the assessment of the competitiveness of the agricultural organizations 22
M. Kenzhebolatova
Features of innovation in the agrarian sector ……………………………….. 27
А.Қ. Өтешова
Отандық өнімдердің бәсекеге қабілеттілігінің артуы – бизнес өкілдерінің экономикасының дамуы ……………………………………….. 30
Karbetova Zatira, Karbetova Sholpan
A role of innovation and investments in the agricultural production of Kazakhstan.. 36
Ж.К. Мизамбекова
Ауыл шаруашылығы туар өндірушілерінің инвестициялық белсенділігін реттеуге бағытталған экономикалық механизмдерінің жүйесі 39
А.С. Нарынбаева
Информационные технологии в АПК Республики Казахстан (на материалах Павлодарской области) 43
Ж. Сүйеубаев, Т. Қасқаев, Ж. Шарақымбаев
Ауыл шаруашылығы жалпы өнімдерін өндірудегі шаруашылық санаттарының үлесі және рентабелділігі (Оңтүстік өңір мысалында).. 49

Экономический механизм хозяйствования

Ш. Гайсина
Малые фермерские хозяйства США ……………………………………….. 54
О.Е. Данилевская-Жугунисова
Финансовая стратегия аграрного предприятия ………………………….. 61

Рынок продовольственной продукции

К.К. Абуов, А.К. Шаймерденова
Анализ устойчивости производства зерна в Акмолинской области 64
Г.М. Аубакиров
Развитие мясо-молочной отрасли Казахстана …………………………… 69
З.С. Батыршаева
Состояние и перспективы развития производства масличных культур в Республике Казахстан ……………………………………………………… 75
Н.С. Эсенбаев
Конкурентоспособность и эффективность хлопкового комплекса Кыргызстана ……………………………………………………………………. 87

АЛМАТЫ октябрь - декабрь / 2013

Редакция:
И.С. ТАИПОВА,
А.А. КОЗЛОВА,
Ж.Ш.ШАРАХИМБАЕВ

Набор: ***Л.Д. ФЕДЧЕНКО***
Компьютерная верстка:
Ж.С. ДОСУМОВА

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 1327 от 24 мая 1994 г.

Международный регистрационный номер ISSN 1817 – 728X

Журнал включен в Перечень изданий Комитета по контролю в сфере образования и науки Республики Казахстан

Письменное согласие редакции при перепечатке, а также ссылки при цитировании на журнал «Проблемы агрорынка» обязательны.

Редакция сохраняет за собой право использовать опубликованные статьи в других изданиях, в том числе и электронных базах данных.

Мнение редакции и членов редсовета может не совпадать с точкой зрения авторов публикаций.

Социальные проблемы села

А.А. Нұрғалиева, Е.А. Нұрғалиев
Ауыл мен селоның инфрақұрылымын инновациялық жағдайда дамыту........ **93**

Слово молодым ученым

Г. Куянбаева
Развитие систем управления хозяйствующими субъектами в АПК Казахстана **97**
А.М. Ешмырзаева
Факторы снижения рисков в экономике Республики Казахстан **100**
К.Ж. Демеуова
Инвестиционная деятельность предприятий АПК Казахстана........ **102**
О. Саутбекова
Резервы повышения эффективности животноводства в Республике Казахстан **106**
Т.А. Асанова
Ет өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін маркетингтік басқару **111**
Э.А. Калияскарова
Шығыс Қазақстан облысындағы ет және ет өнімдер нырығын талдау.. **115**

УДК 338.43:338.242.2

АУЫЛ МЕН СЕЛОНЫҢ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙДА ДАМЫТУ

А.А. НҰРҒАЛИЕВА
экономика ғылымдарының кандидаттары, доцент
Е.А. НҰРҒАЛИЕВ
магистрант
С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің

Қазақстан Республикасы жоғары және орта білім беру, әлеуметтік салаларындағы әлеуметтік саясаттың негізгі бағыттары қарастырылған: жұмыспен қамту және халықтың жан басына шаққандағы табыстары деңгейінің өзгеру проблемалары, ауылшаруашылық тауар өндірушілерін қажетті маркетингтік ақпаратпен қамту. Әлеуметтік ортаны дамыту бағытында оған ЖІӨ-нен бөлінетін шығындарды 6%-дан көбейту, АӨК-де электрондық сауда жүйесін енгізу ұсынылған.

Рассмотрены основные направления социальной политики Республики Казахстан в области высшего и среднего образования, социальной сферы: проблемы занятости, изменение уровня доходов на душу населения, обеспечение сельхозтоваропроизводителей необходимой маркетинговой информацией. Предложены увеличение расходов на эти цели более 6% от ВВП и внедрение в АПК электронной торговой системы.

Main directions of social policy of the Republic of Kazakhstan in the field of higher and secondary education, social services: employment issues, changes of the level of income per capita, providing agricultural commodity producers with necessary marketing information. Increasing of expenditures for these purposes to more than 6% of GDP and introduction of electronic trading systems to AIC have been proposed.

Тұтқалы сөздер: агроөнеркәсіптік кешен, әлеуметтік инфрақұрылым, жоғары және орта білім беру, жұмыспен қамту, халықтың жан басына шаққандағы табыстары, ақпараттық-консультациялық қызметтер.

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, социальная инфраструктура, высшее и среднее образование, занятость, доходы на душу населения, информационно-консультационные услуги.

Keywords: agri-industrial complex, social infrastructure, higher and secondary education, employment, income per capita, information and advisory services.

Кілттік сөздер: ауыл шаруашылық экономикасының дамуы инфра-құрылым дамыту агроөнеркәсіптің әлеуметтік жағдайы экономикалық даму жолдары агробизнестің даму жолы әлеуметтік инфрақұрылымның инновациялық даму кезеңі инфрақұрылым саласын ырықтандыру электрондық сауда-саттық ұйымдастыру ақпараттық-консультациялық қызметтер нарықтық экономикаға көшу медициналық-демографиялық көрсеткіштері нарықтық қатынастар аграрлық сектордың даму жолдары ауыл шаруашылық өнімдерін өндірушілер мал шаруашылықты дамытуға қолдау көрсету ауыл шаруашылық экономикасының дамуы инфрақұрылым дамыту агроөнеркәсіптің әлеуметтік жағдайы экономикалық даму жолдары агробизнестің даму жолы әлеуметтік инфрақұрылымның инновациялық даму кезеңі инфрақұрылым саласын ырықтандыру электрондық сауда-саттық ұйымдастыру ақпараттық-консультациялық қызметтер нарықтық экономикаға көшу.

Өткен тәуелсіздік кезеңінде Қазақстанның экономикалық және қоғамдық өмірінің барлық салаларында түбегейлі өзгерістер болды. Шаруашылықты жүргізудің нарықтық жүйесі қалыптасу кезеңінде мемлекеттің қоғамдық-саяси ұстанымдары жаңарды, еліміз әріптестік пен өзара әрекеттестіктің халықаралық ықпалдастығына бағыт алды.

Тұтас қоғамның, соның ішінде ауылдық жерлерді қоныстанған тұрғындардың әлеуметтік-экономикалық дамуы қоғамның алуан түрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру жүйесінің қызметіне байланысты. Халықтың өмір сүру деңгейі мен оның сапасына елдің тұрғын үймен, білім беру, денсаулық сақтау, сауда, көлік, мәдени қызмет көрсетумен қамтамасыз етілу деңгейі тікелей әсер етеді. Әлеуметтік инфрақұрылым өндірістің ұдайы дамуын қамтамасыз етуге қолайлы жағдай туғызады, соның нәтижесінде еңбек өнімділігін жоғарылатуға, өнім шығару көлемін арттыруға мүмкіндіктер туады. Еліміздің агроөнеркәсіптік кешенінде бұрынғы кезде басым болған мемлекеттік меншіктің орнына жеке меншік нысандарына негізделген ұйымдық-құқықтық құрылымдар қалыптасты. Алайда аграрлық реформаға байланысты атқарылған шаралардың жүйесіздігінен одан күткен әлеуметтік-экономикалық тиімділікке әлі де болса қол жеткен жоқ.

Материалдық-техникалық базаның нашарлауы, агробизнестің нарықтық инфрақұрылымының қалыптасу қарқыны төмен болуының салдарынан ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыруда түбегейлі өзгерістер жүзеге аспай отыр, бұл ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерінің кірісінің артуына толық мүмкіндік бермейді, ауыл тұрғындарының өмір сүру деңгейі мен сапасына кері әсерін тигізеді.

Ауылдағы нарықтық өзгерістерді жүзеге асыру жылдарында жинақталған әлеуметтік шығындар жиынтығы реформалардың одан әрі алға басуына кедергі болып, тұтас алғанда ел экономикасының қарқынды өсуі мен дамуын тежеуде [1].

Аграрлық саланың ғылыми ұйымдары 042 «Агроөнеркәсіп кешені саласындағы қолданбалы ғылыми зерттеулер» атты төрт құрамдастан тұратын ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүзеге асырады. Олардың біреуі бойынша ауыл шаруашылығы мен инновация енгізу саласындағы ғылыми зерттеулерді қаржыландырудың инновациялық механизмі енгізіледі, сондай-ақ ауыл шаруашылығы білімін таратып, жіберетін үйлесімді жүйесі құрылады. Қолданбалы зерттеулерді дамытуға және білімді таратып, жіберу жүйесіне жалпы сомасы 10,95 млрд теңгені құрайтын 700 грант бөлінеді.

Осы Жобаны ауыл шаруашылығы кәсіпорындары, фермерлік шаруашылықтар, үй шаруашылықтары, село кәсіпкерлері мен өңдешуі компаниялар, ғылыми мекемелер мен жалпы барлық тұтынушылар тиімді пайдаланатын болады.

Өз кезегінде ғылыми әзірлемелерді пайдаланып, жаңа технологияларды енгізу үшін, біріншіден, шаруа олар жөнінде білуі, екіншіден, оларды пайдалану білуі, яғни өзінің ақпаратпен таныс болуы мен білімін арттыруға тиіс.

Селолық аумақтарды дамытудың мемлекеттік саясатында екі көзқарас үйлеседі. Біріншіден, Бағдарламаның село экономикасының дамуының келешегімен байланысты. Екіншіден, барлық 7 6660 бірлік село мекенінің 7 1193 869 адамын бағдарламалық іс-шаралармен қамту.

Агроөнеркәсіп кешені мен селолық аумақтарды нормативтік-әдістемелік қамтамасыз ету үшін уәкілетті мемлекеттік орган стандарттар, нормативтер мен нұсқаулықтар, әдістемелік пен ұсынымдар шығарады.

Селода ақпараттық-консультациялық қызметтер нарығын 2004 жылы құрылған «Қазагромаркетинг»АҚ дамытады. Аталған акционерлік қоғамның алдына аграрлық нарыққа қатысушыларды талдамалы және марктеингтік ақпаратпен жедел қамтамасыз ету міндеті қойылды. Осы міндетті шешу үшін АҚ облыстарда өкілдіктер мен аудандарда селолық ақпараттық-консультациялық орталықтар желісін құруға кірісті. Бүгінгі таңда 14 облыстық өкілдік пен 161 ақпараттық-консультациялық орталық ашылып жұмыс істейді. Қазақстанның орасан зор көлемінде біршама аз халықтың орналасқан селолық инфрақұрылымында жол желісі ерекше рөл атқарады. Жолдар желісінің дамымау салдарынан селолық өнім өндірушінің көлік шығыны көбейеді, өнімді ұзақ уақыт бойы тасымалдау салдарынан оның сапасы нашарлайды. Сонымен бірге бірқатар шаруашылықтар қыста қардың қалың басуы, көктемгі лайсаң сияқты ауарайы жағдайына байланысты жылдың айтарлықтай өнім өткізу мен сату нарықтарына, медициналық және мәдениет мекемелеріне жете алмайды. Мемлекеттік қаражат тапшылығы сезілетін Ресейде мемлекет пен қаржыны бөліп төлейтін шаруалар үлестік қатысып қаржыландыратын арнайы мамандандырылған жол ұйымдарын құрып мәселенің шешімін тапты [2].

Көрсетілетін әлеуметтік қызметтердің көлемі мен сапасы да, сонымен бірге олардың құны мен халықтың кіріснe байланысты сол қызметтердің қол жеткізілімдігі денсаулық сақтаудың, білім берудің және әлеуметтік саланың басқа да салаларының даму дәрежесі мен осы орайда қолданылатын қаржы механизмінің даму дәрежесіне байланысты болады. Сол немесе басқа елдегі әлеуметтік ортаның дамуы, ең алдымен, мемлекеттің білім мен денсаулық сақтауға жұмсайтын шығын көлемінен анықталады. Қазақстанда осы шығын ЖІӨ-дің 5-6%-ды құраса, көптеген дамыған елдерде осы көрсеткіш 10%-дан асады екен. Осыған орай агроөнеркәсіп кешенін даму қарқынын жақсарту мақсатында АӨК-де электрондық сауда жүйесін енгізу керек.

Электрондық сауда-саттық жүйесі деп ЭСЖ-ге қатысушыларға тауарлармен және қызметтермен сауда-саттық операцияларын нақты уақыт режимінде (on-line), сондай-ақ үйлесімді режимде (on-line + off-line) жүргізуге

мүмкіндік беретін, сонымен бірге сауда-саттық қызметінің, кез-келген уақыт кезеңінде жүргізілген сауда операциялары, сатып алу мен сату ұсыныстарының қарқынын талдауға, жүйеге барлық қатысушылардың нақты уақыттағы сауда операцияларының нәтижелерін қарауға, сондай-ақ ЭСЖ-дің белгіленген ақпараттық ресурстары мен ҚР АШМ-нің ЭСЖ-мен байланысты басқа ақпараттық жүйелеріне қол жеткізуге мүмкіндік беретін автоматтандырылған ақпараттық жүйе болып табылады. Жүйе республикалық және жергілікті маңыздағы атқарушы билік органдарына тауар, қызмет және жұмыс сатып алуға арналған сауда-саттық өткізу шарттары жөнінде ақпаратты интерактивтік режимде жариялауға мүмкіндік береді. Экономикалық қызметтің субъектілері сауда-саттық өткізу шарттары жөнінде жарияланған ақпаратты ұдайы жедел қол жеткізу режимінде қарауға, сондай-ақ нақты сауда-саттыққа қатысуға өз өтініштерін беруге және ұсынылатын тауар, жұмыс пен қызмет жөніндегі қажетті ақпаратты қарауға мүмкіндік алады [3].

Электрондық сауда жүйесі:

- ішкі және сыртқы нарықтарда ауыл шаруашылығы тауарлары мен қызметтерін жылжытқанда жеткізушілердің, тапсырысшылар мен мемлекеттік органдардың өзара қарымқатынастарының тиімділігін арттыру;
- жүйені барлық пайдаланушылар үшін сауда жасау үшін қолайлы жағдай жасап, тең мүмкіндіктер беру;
- сатылатын ауыл шаруашылығы өнімінің мөлшерін арттырып, олардың түрлерін көбейту;
- сауда-саттықтың дайындық кезеңін жүргізудің рәсімдерін оңайлату, жұмсалатын шығынды қысқарту;
- жүйеге қатысушылардың жұмысының тиімділігін операцияларды ресмилендіру мен автоматтандырудың арқасында арттыру;
- жеткізушілер үшін ашық бәсекелестік ортасын құру (осы мүмкіндік оларға бәсекелестер қарайтын ұсыныстардың құпиялығын қамтамасыз ете отырып, басқа жеткізушілер ұсынатын бағаларды білуге мүмкіндік береді);
- тауарлық-қаржы айналымына қызмет көрсетудің құнын төмендету, Ауыл мен селоның инфрақұрылымын инновациялық жағдайда дамытудың құрамдас бөлігі ауылдық аудандардың біртіндеп жергілікті басқару жүйесіне көшуі. Осыған орай, ауылдық аумақтардың аграрлық саласын инновациялық жолмен дамытудың тұрақты кездерінің бірі облыстық бюджеттік қаржыландыру. Оның негізгі бағыттары: ауыл шаруашылығы тауар өндірушілерін қайтарымсыз қаржылық қолдау, шаруа (фермер) қожалықтарының әлеуметтік-тұрмыстық жағдайын жақсартуға жәрдем жасау, мал шаруашылығын дамытуына баса назар аудару, сонымен қатар маркетингтік қызметтің ақпараттық жүйесін дамыту. Жергілікті басқаруды өндіріске енгізудің негізгі шарты бұл электрондық әдіске көшу. Электрондық жүйені сауда қызметінде пайдаланудың негізгі бағыттары мына төмендегідей (1-кесте).

Сонымен, келешек жылдарда нарықтық қатынастардың онан әрі нығаюы жағдайында ауылдық аудандарда өңірлік және өңір аралық маңыздағы әлеуметтік инфрақұрылым ойдығыдай қалыптастыралытын болады, осының арқасында елді қоныстарға әлеуметтік және инженерлік сала дамиды, демек халықтың тұрмыс деңгейі көтеріліп, ауыл мен селода қалыпты өмір сүру қалыптасады.

Пайдаланушылар электрондық сауда-саттық жүйесіне Интернеттің ақпараттық-телекоммуникациялық желісі арқылы қосыла алады. Интернетті кез-келген пайдаланушы Жүйенің веб-сайтын ашып, өзін қызықтыратын бүкіл құжаттаманы қарауға, танысу мен оқыту режимінде сынақ саудаға қатысып, Жүйенің on-line форумында туындаған мәселелерді талқылауға, интерактивтік тіркеу нысанын толтырып, Жүйеде тіркелуге, сауда-саттық қатысу үшін қажет бағдарламалық қамтамасыздандыруды көшіріп алуына болады. Сонымен бірге Жүйеге қатысушыларға нормативтік мәселелер бойынша ақпаратпен қамтамасыз ету, Жүйенің функционалдық бөлігі толтырылған жаңалықтарды ұсыну, қарастырылған, жүйедегі ақпараттың маңыздылығы қамтамасыз етіліп, барлық жаңалықтар мен оқиғалар Жүйенің веб-сайтында орналастырылған. Электрондық сауда жүйесінде сауда менеджерлері, өндірістік компаниялар, фермерлік және шаруа қожалықтары, өзге өндірушілермен делдалдар, сондай-ақ ауыл шаруашылығы өнімі мен өзге қосалқы қызметтерді сатып алушылар, яғни аграрлық сектордың ЭСЖ-не барлық қатысушылар ақпаратты күнделікті жаңартып, осы деректердің шынайылығын қамтамасыз етіп отырады. Сөйтіп, ЭСЖ енгізілген жағдайда экономиканың аграрлық секторында сауда операцияларын ұйымдастырудың электрондық нарығы құрылатын болады.

Ұйым ауқымында және электрондық сауда-саттық ұйымдастыруда жинақталатын ақпарат жедел мониторингті жүзеге асырып, ішкі және сыртқы аграрлық нарықтардың жәйкүйі мен ондағы өзгерістерді талдау, сондай-ақ ауыл шаруашылығы өнімінің, қосалқы тауарлар мен қызметтердің уақытылы жеткізілуі мен олардың сапасын қажетті бақылауды қамтамасыз ету үшін пайдаланылатын болады [3].

Қазіргі уақытта аграрлық секторда ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілердің төлемге қабілеттілігінің төмен болуына және осы салада білікті мамандардың аз болуына байланысты консалтингтік қызметтер көрсету

1-кесте. Электрондық сауда жүйесін енгізу кезеңдері

Кезеңнің атауы	Қажетті іс-шаралар, кезеңнің жалпы сипаттамасы
Техникалық жобалар (ТЖ) жасау	жұмыстың көлемін, орындалу мерзімін нақтылау ТЖ материалдары жұмыстарды жоспарлау мен құжаттандыруда пайдаланылады.
Жұмыстарды жоспарлау	жұмыстардың тізбесі: үйлестіру, тестілеу, қабылдау және т.б. жұмыстардың орындалу мерзімін анықтау.
Негізгі анықтамалық тарды толтыру	кезеңдердің ерекшеліктері: – ақпаратты орталықтан енгізуді қажет етеді; – жүйенің жұмыс істеуі үшін қажет болып табылады Іске асыру тәсілдері: – деректерді айырбастау мүмкіндігі; – пайдаланушылардың (операторлардың) деректерді қолмен енгізуі
Үйлестіру, тестілеу, қабылдау	алдын-ала даярлықтан өтуге байланысты регламенттер, ТТ, ТЖ, ЖОЖ); Жүйені қажетті пысықтаудан анықтау
Қызметкерлерді даярлау	әкімшілерді оқыту («Қазагромаркетинг» АҚ мен ҚР ауыл шаруашылығы мамандары тобын Жүйеге әкімшілік етуге оқыту) және Жүйені пайдаланушыларды («ҚазАгромаркетинг»АҚ өңірлік жүйесі, ҚР АШМ-нің аумақтық басқармалары, АӨК-тің басқа қатысушылары) оқыту; қамтамасыздандырудың тиісінше жұмыс істеу қабілетін тексеру.
Тәжірибелік пайдалану	ескертпелердің (ұсыныстардың) соңғы тізімін қалыптастыру, үйлестіру, тестілеу мен қабылдау жөніндегі соңғы жұмыстарды жоспарлау мен оларды орындау.
Құжаттандыру	– жүйенің әкімшілері мен оны пайдаланушыларға арналған нұсқаулықтарды ресімдеу; – жүйе ауқымында бөлімшелердің өзара ықпалдасу регламенттерін әзірлеу; – техникалық құжаттаманы пысықтау; – басқа құжаттарды қалыптастыру.
Жүйені өнеркәсіптік пайдалануға беру	– аграрлық сектор кәсіпорындарының арасында PR-шара жүргізу; – интернет желісінде «Жүйені баршаға көрсету»; – АӨК ірі компаниялары Жүйенің бета-тестер ретінде тарту; – жүйені көбейту (бағдарламалық қамтамасыздандырудың дистрибутивтерін пайдаланушылардың арасында тарату).
Жүйенің жұмыс істеуін талдау (жобадан кейін зерттеу)	– жүйенің жұмысын тексеру; – сынақ үдерісінде анықталған ескертпелерді жою және жүйені жобалық және пайдалану құжаттамасына сынау хаттамасына сәйкес тиісті өзгерістер енгізу.
Жобаны аяқтау	жүйені 1 жыл бойы кепілдік қызмет көрсету кезінде өзгеріс, бағдарламалық кодтың қателері пайда болған жағдайда оларды түзету. Жүйені «Қазагромаркетинг»АҚ өңірлік жүйесі арқылы енгізу (республика-облыс-аудан). Лицензия алу қажет емес.

осы қызметтер нарығы ешкімді қызықтыра алмаған соң дамымаған. Сөйтсе де ауыл шаруашылығы өнімі мен оның өңделген өнімдерін дайындау, сатып алу мен өткізудің жолға қойылған жүйесінің болмауының салдарынан маркетингтік және басқа да консалтингтік қызметтерге сұраныс көп. Сонымен бірге селода экономикалық өсу мен кедейшілікпен күрестің маңызды факторы болып табылатын шағын бизнесті дамыту үшін халық үшін бизнесті ұйымдастыру мен оны жүргізу идеясын қалыптастыру мен іске асыру, сондай-ақ бизнесті жоспарлау мәселесі бойынша оқыту қызметтерінің аясын кеңейту қажет.

Қазақстан Республикасы әлеуметтік инфрақұрылымдық саласын инновациялық даму кезеңінде жетілдірудің келесідей алғышарттарын атап көрсетуге болады: әлемдік ғылыми-техникалық бірлестік жағдайында еліміз экономикасына интеграцияның ауадай қажеттілігі; қызмет көрсету саласын жедел дамыту мақсатында жаңа ақпараттық технологияларды ендіру мүмкіндігі; әлеуметтік инфрақұрылым саласын ырықтандыру. Қазақстанның Кеден Одағына қазірдің өзінде, ал кейіннен Дүниежүзілік Сауда Ұйымына (ДСҰ) кіруінің алғы шарттарының бірі екені қарастырылуы; республиканың ауыл шаруашылығы саласын, оның әрі дамуында шетелдік инвесторлардың көп қаржы құюға ниеттілігін тиімді пайдалану.

Әдебиеттер

1 Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан халқының әл-ауқатын арттыру – мемлекеттік саясаттың басты мақсаты» атты Қазақстан халқына Жолдауы// Егемен Қазақстан.– 2008, 7 ақпан.

2 Арын Е.М. Сближение уровней социально-экономического развития образа жизни сельского населения в регионах // Вестн. АН КазССР. - 1986. - № 12. - С. 61-64.

3 Нұрғалиева А.А. Ауылдық аудандарда әлеуметтік инфрақұрылымды дамытудың экономикалық механизмі // диссертация. – Алматы, 2010.

Подписано в печать 27.12.2013 г.
Формат 60x84 1/8
Бумага офсетная №1
Заказ № 406
Цена договорная

ПРОБЛЕМЫ АГРОРЫНКА

Адрес редакции:
050057, г. Алматы,
ул. Сатпаева 30 «б»
Тел.: 245-35-87; 245-36-20
Fax: 245-36-07
E-mail: kazniiapk@mail.ru
www.agroeconom.kz

Объем 15,25 усл. п.л.,
13,54 уч. изд. л.
Тираж 300 экз.